Un **viatge històric d'anada i tornada entre Barcino i BCN,** entre la colònia romana i la Barcelona contemporània, que permet situar tant el pòsit deixat per la ciutat romana en la història de Barcelona com l'impacte de convertir algunes de les seves restes en monuments.

BARCINO/BCN

=

Un **viatge pel present monumental** de Barcelona que permet descobrir com i per què al darrer segle i mig els testimonis de Barcino s'han recuperat, s'han transformat en monuments i s'han incorporat a la trama urbana de la ciutat, a manera de monumental "Neobarcino".

BARCELONA

+

Un **viatge pel passat romà** de Barcelona que permet descobrir la colònia *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* a través dels seus testimonis materials: les vies d'arribada i d'accés a la ciutat, l'abastiment d'aigua, els centres de poder polític i religiós, els carrers principals, les àrees de producció, els sistemes de defensa, etc.

BARCINO

BARCINO / BCN

A) VIA SEPULCRAL
B) AQÜEDUCTES
C) PORTA NORD-OEST
D) DOMUS
E) TEMPLE I FÒRUM
F) TALLERS I FACTORIES
G) MURALLA NORD-EST
H) MURALLA SUD-EST
I) PORTA DE MAR

A

VIA SEPULCRAL ROMANA

LES VIES I L'ARTICULACIÓ DEL TERRITORI EN ÈPOCA ROMANA

La Via Augusta va ser l'eix principal de la xarxa viària d'Hispània, que comunicava Roma amb Gades (actual Cadis) resseguint l'arc mediterrani occidental.

Un ramal litoral de la Via Augusta posava en contacte Blandae (Blanes), Iluro (Mataró), Baetulo (Badalona) i Barcino amb la resta del territori. El pla de Barcelona estava articulat, a més, per tota una xarxa de camins i vies secundàries.

UNA VIA SECUNDÀRIA

La via secundària trobada a la plaça de la Vila de Madrid anava a parar a la Via Augusta (al tram per on actualment discorre el carrer de la Boqueria), que travessava la ciutat de cantó a cantó tot configurant el cardo maximus, un dels dos carrers principals del nucli urbà de Barcino.

LA NECRÒPOLIS

A totes dues bandes de la via hi havia un gran nombre de sepultures i diversos monuments funeraris que constituïen una necròpolis, utilitzada entre els segles I i III de la nostra era per les classes populars de Barcino. La llei romana prohibia enterrar els difunts dins de les ciutats, de manera que les necròpolis se situaven a l'exterior, prop de les vies d'entrada.

LES SEPULTURES I ELS RITUALS

Es van utilitzar diversos tipus de tombes, però en destaquen les anomenades *cupae*, monuments funeraris que coronaven les sepultures i que reproduïen la forma d'una bóta de fusta. Diferents objectes, col·locats dins les sepultures, acompanyaven el difunt en el més enllà. Habitualment una inscripció recordava la persona enterrada. La inhumació i la incineració van coexistir en aquesta necròpolis durant els dos primers segles, però al segle III la inhumació es va generalitzar totalment.

E

TEMPLE I FORUM

EL TEMPLE D'AUGUST

Elevat damunt d'un podi de tres metres i edificat en l'eix longitudinal del fòrum de Barcino, el temple dedicat a August i als emperadors divinitzats va ser un dels edificis més importants construïts en el moment fundacional de la ciutat, al final del segle I abans de la nostra era. Del que fou el temple només se'n conserven avui quatre columnes, de 9 m d'alçària, de fust estriat i capitell d'ordre corinti, i també part de l'arquitrau i el podi.

EL FÒRUM

El fòrum era la plaça central de la ciutat, oberta en el punt on les dues vies principals que la travessaven, el *cardo maximus* i el *decumanus maximus*, es creuaven perpendicularment. Acollia els edificis públics més importants (la basílica, la cúria, el temple, el mercat, botigues…) i era, per tant, el centre neuràlgic de Barcino.

LES INSCRIPCIONS HONORÍFIQUES

En l'espai del fòrum s'instal·laven sobre pedestals estàtues honorífiques i monuments commemoratius, a lloança de l'emperador, dels pròcers locals i de les famílies importants de la ciutat, o bé per recordar un fet important. Al principi del segle V va començar la decadència del fòrum com a epicentre de la vida ciutadana, com ho prova el fet que molts dels monuments honorífics que havien decorat l'antiga plaça es van desmuntar i es van utilitzar com a material constructiu per a noves edificacions.

EL PEDESTAL EN HONOR A QUINT CALPURNI FLAVI

Aquest pedestal amb inscripció va ser localitzat en els fonaments de l'església gòtica de Santa Maria del Pi, reaprofitat com a material constructiu. En origen formava part d'un monument en honor de l'edil Quint Calpurni, que molt probablement va lluir instal·lat al fòrum a final del segle I de la nostra era.

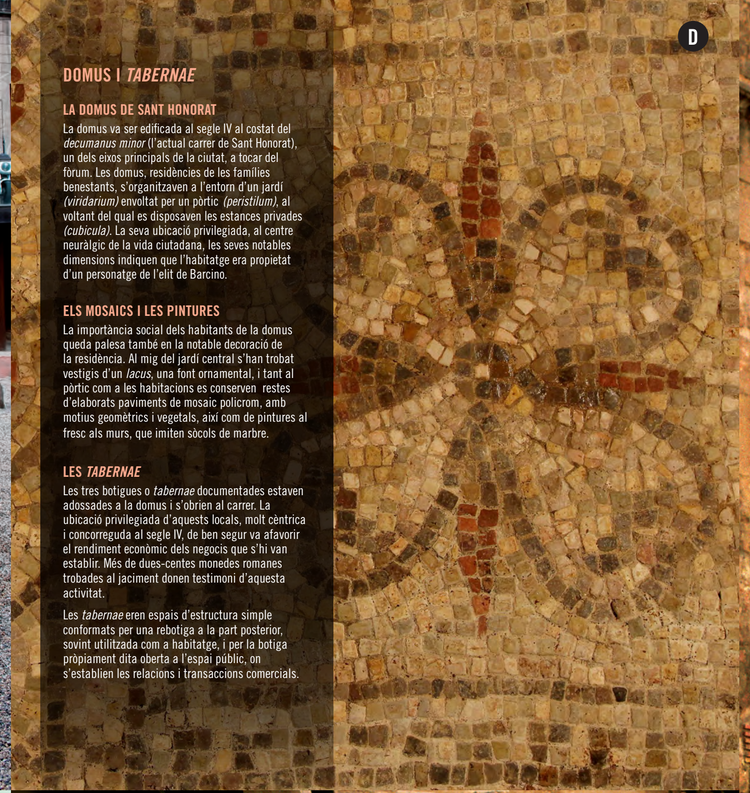

D

DOMUS I *TABERNAE*

LA DOMUS DE SANT HONORAT

La domus va ser edificada al segle IV al costat del *decumanus minor* (l'actual carrer de Sant Honorat), un dels eixos principals de la ciutat, a tocar del fòrum. Les domus, residències de les famílies benestants, s'organitzaven a l'entorn d'un jardí *(viridarium)* envoltat per un pòrtic *(peristilum)*, al voltant del qual es disposaven les estances privades *(cubicula)*. La seva ubicació privilegiada, al centre neuràlgic de la vida ciutadana, les seves notables dimensions indiquen que l'habitatge era propietat d'un personatge de l'elit de Barcino.

ELS MOSAICS I LES PINTURES

La importància social dels habitants de la domus queda palesa també en la notable decoració de la residència. Al mig del jardí central s'han trobat vestigis d'un *lacus*, una font ornamental, i tant al pòrtic com a les habitacions es conserven restes d'elaborats paviments de mosaic policrom, amb motius geomètrics i vegetals, així com de pintures al fresc als murs, que imiten sòcols de marbre.

LES *TABERNAE*

Les tres botigues o *tabernae* documentades estaven adossades a la domus i s'obrien al carrer. La ubicació privilegiada d'aquests locals, molt cèntrica i concorreguda al segle IV, de ben segur va afavorir el rendiment econòmic dels negocis que s'hi van establir. Més de dues-centes monedes romanes trobades al jaciment donen testimoni d'aquesta activitat.

Les *tabernae* eren espais d'estructura simple conformats per una rebotiga a la part posterior, sovint utilitzada com a habitatge, i per la botiga pròpiament dita oberta a l'espai públic, on s'establien les relacions i transaccions comercials.

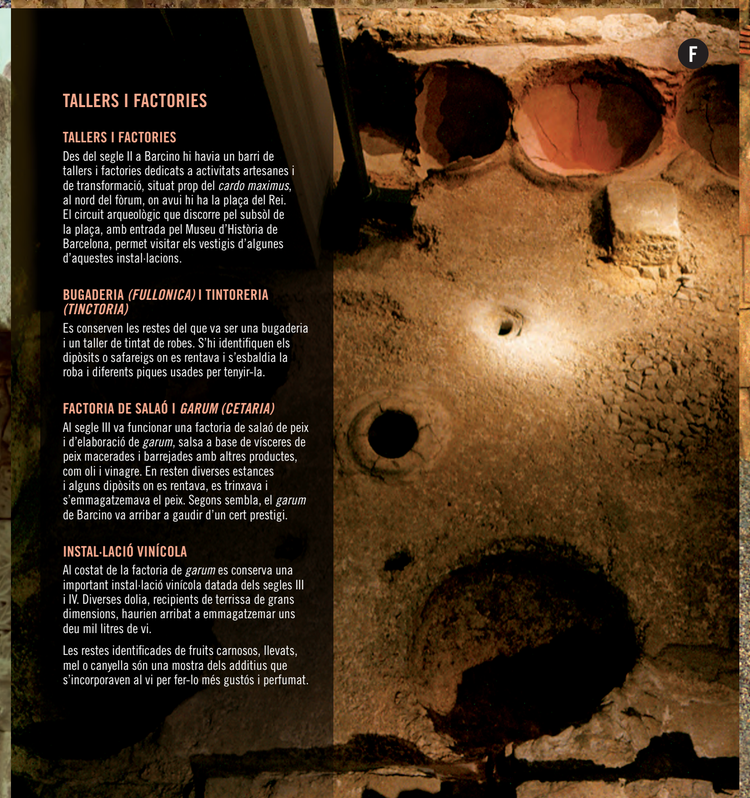

F

TALLERS I FACTORIES

TALLERS I FACTORIES

Des del segle II a Barcino hi havia un barri de tallers i factories dedicats a activitats artesanes i de transformació, situat prop del *cardo maximus*, al nord del fòrum, on avui hi ha la plaça del Rei. El circuit arqueològic que discorre pel subsòl de la plaça, amb entrada pel Museu d'Història de Barcelona, permet visitar els vestigis d'algunes d'aquestes instal·lacions.

BUGADERIA *(FULLONICA)* I TINTORERIA *(TINCTORIA)*

Es conserven les restes del que va ser una bugaderia i un taller de tintat de robes. S'hi identifiquen els dipòsits o safareigs on es rentava i s'esbaldia la roba i diferents piques usades per tenyir-la.

FACTORIA DE SALAÓ I *GARUM (CETARIA)*

Al segle III va funcionar una factoria de salaó de peix i d'elaboració de *garum*, salsa a base de vísceres de peix macerades i barrejades amb altres productes, com oli i vinagre. En resten diverses estances i alguns dipòsits on es rentava, es trinxava i s'emmagatzemava el peix. Segons sembla, el *garum* de Barcino va arribar a gaudir d'un cert prestigi.

INSTAL·LACIÓ VINÍCOLA

Al costat de la factoria de *garum* es conserva una important instal·lació vinícola datada dels segles III i IV. Diverses dolia, recipients de terrissa de grans dimensions, haurien arribat a emmagatzemar uns deu mil litres de vi.

Les restes identificades de fruits carnosos, llevats, mel o canyella són una mostra dels additius que s'incorporaven al vi per fer-lo més gustós i perfumat.

G H

MURALLA

LA MURALLA FUNDACIONAL, FINAL DEL SEGLE I ABANS DE LA NOSTRA ERA

L'antiga Barcino estava envoltada d'un circuit de muralla, amb quatre portes que coincidien amb els extrems del *cardo maximus* i el *decumanus maximus*, els carrers principals que travessaven la ciutat de banda a banda. La muralla fundacional tenia fossats defensius i algunes torres i estava feta amb carreus de pedra regulars i més aviat petits.

LA SEGONA MURALLA DE BARCINO, PRIMERA MEITAT DEL SEGLE IV

A la primera meitat del segle IV Barcino es va tornar a fortificar. La segona muralla, amb 76 torres, es va alçar davant de la preexistent, formant una mena de folre exterior del parament defensiu. La seva part baixa és feta amb grans carreus de pedra, mentre que en la part alta de les torres s'utilitzen petits carreuons. Per construir-la es van fer servir tota mena materials i de peces de pedra, fins i tot elements esculpits procedents d'edificis que van ser desmantellats dels seus llocs originals.

LES MURALLES ROMANES A LA BARCELONA CONTEMPORÀNIA

Convenientment remuntada i reforçada, la darrera muralla romana va defensar la ciutat fins a la baixa edat mitjana. D'aquesta fortificació, a la Barcelona contemporània, se'n conserven diverses torres i trams, alguns visibles des del carrer, d'altres encara estan amagats per les cases que s'hi van adossar al llarg dels segles. Actualment la muralla està incorporada a l'espai públic de: l'avinguda de la catedral, el carrer de la Tapineria, la plaça de Ramon Berenguer el Gran, el carrer del Sotstinent Navarro, la plaça dels Traginers, el carrer del Correu Vell, el carrer del Regomir i el carrer de la Palla.

CAT 1

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

BARCINO/BCN

GUIA D'HISTÒRIA URBANA

BARCELONA CULTURA

Ajuntament de Barcelona

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Informació i reserves:
Tel. 93 256 21 22
reservesmuhba@bcn.cat

GUIES D'HISTÒRIA URBANA DEL MUHBA

1 BARCINO/BCN
2 GAUDÍ/BCN
3 DIAGONAL/BCN
4 PARCS/BCN
5 GÒTIC/BCN
6 AIGUA/BCN
7 BARRAQUES/BCN
8 DEFENSA 1936-39/BCN
9 ORIENT/BCN
10 SEAT 1950-65/BCN

www.museuhistoria.bcn.cat

© MUHBA 2011 3a. edició, juny de 2011

TEXTOS
Joan Roca
Mònica Blasco
Xavier González

IL·LUSTRACIONS
CAD4
Emili Revilla
Francesc Riart
Ricardo Mar

DISSENY GRÀFIC
Miguel Sal & C.

FOTOGRAFIES
Arxiu Fotogràfic de Barcelona
Arxiu MUHBA
Foment de Ciutat Vella
Institut Cartogràfic de Catalunya
Joan Roca
Pep Herrero
Pere Vivas
Sara Tusquets
Vanessa Triay
Xavier González

Planta de la ciutat romana: hipòtesi de Julia Beltrán de Heredia

Patrocinen: abertis SIEMENS el Periódico

BARCINO / BCN
SEGLES III - IV

PLANTA ESQUEMÀTICA SEGONS LA RECERCA ARQUEOLÒGICA

VIES
AQÜEDUCTES
TERMES
DOMUS
MOSAICS

AVDA. DEL PORTAL DE L'ÀNGEL
CARRER DE LA BOQUERIA
PLAÇA DE LA CATEDRAL
CARRER DEL BISBE
Decumanus Maximus
Forum
Cardo Maximus
PLAÇA DE SANT JAUME
CARRER DE JAUME I
CARRER DE LA CIUTAT
CARRER DE FERRAN
CARRER DEL BISBE
VIA LAIETANA
CARRER DELS CORDERS
CARRER DE LA PRINCESA

A
B
C
D
E
F
G
H
I

PLAÇA DE LA VILA DE MADRID
VIA SEPULCRAL ROMANA

La plaça de la Vila de Madrid va ser concebuda per Adolf Florensa a la dècada del 1950, seguint la idea del GATCPAC (el Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània) d'esponjar Ciutat Vella. Envoltada d'edificis classicistes, va incorporar les restes arqueològiques de la via sepulcral.

Des del final del segle XVI, l'espai va ser ocupat pel convent de les carmelites descalces, enderrocat després de la guerra civil (1936-1939) juntament amb altres edificis afectats pels bombardejos.
A mitjan dècada de 1950 es va iniciar l'excavació arqueològica de la via romana, que es va descobrir de manera fortuita.

La via romana secundària, que arribava a la ciutat de Barcino per la porta sud del *cardo maximus*, tenia a banda i banda enterraments de les classes populars dels segles I a III de la nostra era. Al segle IV ja es trobava en desús i va quedar soterrada pels sediments de les torrentades, la qual cosa va propiciar la seva conservació.

PLAÇA NOVA
PORTA NORD-OEST

A la dècada del 1990, quan es va remodelar l'avinguda de la Catedral, es va voler posar en relleu de manera monumental l'origen romà de Barcelona i del portal de la muralla, incloent-hi l'ideograma «Barcino» amb lletres de Joan Brossa.

Des de la baixa edat mitjana i fins al segle XX, les torres de la porta de la muralla a la plaça Nova, que formaven part del Palau del Bisbe i de la Casa de l'Ardiaca, van ser el principal element visible de l'antiga Barcino des de l'espai públic.

La porta nord-oest de la ciutat, al segle IV, tenia tres obertures, un pas central per a vehicles i dos de laterals per a vianants. Flanquejada per dues torres semicirculars, una d'elles construïda aprofitant els darrers arcs dels aqüeductes, obria la ciutat cap als conreus de la plana des del *decumanus maximus*.

PLAÇA DE RAMON BERENGUER EL GRAN
MURALLA NORD-EST

La plaça de Ramon Berenguer constitueix un dels paisatges històrics més notables creats al segle XX. El primer esbós, del 1911, era de Josep Puig i Cadafalch. L'estàtua del comte atorga simetria al panorama que formen la muralla, la capella reial, la reconstruïda Casa Padellàs i la neogòtica Avantcambra del Tinell. Tota una síntesi patrimonial de la «gran història» de Barcelona orientada a la via Laietana.

El carrer de la Tapineria era un carrer comercial format per cases adossades a la muralla des de la baixa edat mitjana fins al segle XX. L'enderrocament progressiu d'aquestes cases era part d'un projecte de monumentalització, mantingut fins als anys seixanta, que es proposava alliberar i deixar vista per l'exterior tota la muralla. hagués.

La segona muralla romana va convertir la ciutat en una plaça forta difícilment expugnable, com un gran castell amb 76 torres. Aquest fet va marcar decididament el futur de la ciutat, molt més ben defensada que cap altre nucli urbà de Catalunya heretat de l'època romana.

CARRER DE DURAN I BAS I PLAÇA NOVA
AQÜEDUCTES

Els arcs d'un dels aqüeductes romans, localitzat al carrer de Duran i Bas, estan integrats en la paret mitgera d'un edifici del segle XIX. D'altra banda, a la plaça Nova es pot veure des de 1958 la reconstrucció d'un dels arcs de l'aqüeducte, fet a proposta de l'arqueòleg Josep Serra-Ràfols.

Al carrer de Duran i Bas l'aqüeducte romà va aparèixer al 1988 en enderrocar un edifici. L'any 2009, com mostra la fotografia, s'efectua el seu estudi arqueològic. Anteriorment, en les intervencions urbanístiques fetes a partir de 1957 a l'avinguda de la Catedral, ja s'havien descobert els fonaments dels dos aqüeductes, just a l'entrada de Barcino.

A Barcino el subministrament d'aigua es feia mitjançant pous, cisternes i dos aqüeductes que transportaven l'aigua des del riu Besòs i des de la serra de Collserola, que confluïen a la porta nord-oest de la muralla.

CARRERS DE LA FRUITA / SANT HONORAT
DOMUS ROMANA

Els vestigis arqueològics visitables al subsòl van ser descoberts el 1999 durant la remodelació de la Casa Morell, avui dia ocupada per oficines de la Generalitat de Catalunya. L'edifici fou bastit el 1851 segons projecte de l'arquitecte Josep Oriol Mestres, que en la nova construcció reaprofità algunes finestres originals del casal medieval.

En l'excavació arqueològica de la domus de Sant Honorat es va constatar la superposició d'estructures d'èpoques molt diferents, usual en les zones de la ciutat ocupades des d'antic. El jaciment obert al públic permet contemplar aquesta amalgama, on els vestigis romans de la domus comparteixen espai amb diverses sitges d'un casal medieval.

Les restes romanes dels carrers de la Fruita i Sant Honorat corresponen a una domus o residència senyorial del segle IV, amb pati central, pòrtic i dependències, de notables dimensions i ricament ornamentada. El conjunt es completa amb els vestigis de tres establiments comercials *(tabernae)*, adossats a la casa, que estaven oberts a un dels carrers importants de la ciutat romana.

CARRER DEL PARADÍS
TEMPLE I FÒRUM

Des del 1905 les restes del temple romà es poden veure dins la seu del Centre Excursionista de Catalunya, segons el projecte dut a terme per l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner. La intervenció va tenir lloc mentre es debatia si les columnes s'havien de deixar exemptes, enmig d'una plaça, o bé si es mantenien dins l'edifici medieval.

A partir del segle XV les columnes i els capitells encastats dins dels edificis del carrer del Paradís van cridar poderosament l'atenció i van donar lloc a múltiples interpretacions. Fins a mitjan segle XX no es va aclarir definitivament que es tractava d'un temple romà.

El Temple, dedicat al culte de l'emperador August, estava situat en el punt més alt de la ciutat, tot presidint el fòrum, la plaça central de Barcino on es desenvolupava la vida política, social, religiosa i econòmica. Al llarg de la història i fins avui, l'epicentre del poder s'ha mantingut prop de l'antic fòrum romà.

CARRER DEL REGOMIR
PORTA DE MAR

El racó del Regomir forma un conjunt arquitectònic de lectura complexa. Tanmateix, és un bon lloc per reflexionar sobre les relacions entre la història —allò que va passar— i el patrimoni històric —els testimonis que es conserven—; entre document o vestigi del passat i modern criteri de monumentalització, entre Barcino i BCN.

En la reconversió de la Casa Gualbes en equipaments públics a partir de 1984 (Pati d'en Llimona), l'arquitecte Ignasi de Solà-Morales va intervenir a la muralla romana assajant criteris diferents quant a formes i materials als emprats anteriorment, i va deixar visibles al subsòl les restes de la porta de mar.

L'entrada principal a Barcino era la que donava al mar, amb el seu portal flanquejat per sengles portes per a vianants i un intens tragí des de la platja i el port. Cal considerar aquesta porta com el punt organitzador fonamental de l'espai urbà d'època romana vinculat al comerç i al transport de mercaderies.

CARRER DEL SOTSTINENT NAVARRO
MURALLA SUD-EST

L'actual carrer del Sotstinent Navarro discorre pel traçat de l'antic camí de ronda que resseguia el recinte emmurallat. Es va urbanitzar per monumentalitzar aquell tram de muralla deixat al descobert en obrir-se la via Laietana, amb la qual connecta per la plaça d'Emili Vilanova.

Una vegada decidit que es reconstruïria la muralla, es va plantejar el conflicte entre el punt de vista científic, que requeria distingir els materials nous dels antics, i el punt de vista monumental, que reclamava un major mimetisme formal. L'opció final en la dècada dels anys 1950 va ser distingir amb maó els afegits a la muralla original.

El mur de carreus que forma la muralla del segle IV mostra la seva potència i solidesa. Per aixecar-la no es va dubtar a reutilitzar materials de construccions anteriors, fins i tot esculpits. Per aquest motiu, a l'interior de les torres i també formant part dels seus paraments s'han localitzat força làpides, pedestals i escultures dels segles I al III.

PLAÇA DEL REI
TALLERS I FACTORIES

Els vestigis de la ciutat romana que es van trobar el 1931 en fer els fonaments per reedificar la Casa Padellàs, seu del Museu d'Història de Barcelona, formen part de subsòl arqueològic actualment visitable sota la plaça del Rei. El recorregut museïtzat passa per una àrea de Barcinó en la que abundaven els tallers i les factories.

Arran de l'obertura de la via Laietana, es va voler reforçar l'aparença medieval de l'entorn de la catedral, per fer-ne un "barri gòtic". Tanmateix, la importància dels descobriments sobre Barcino, a partir de les excavacions a la plaça del Rei impulsades per Agustí Duran i Sanpere, va portar a una incorporació creixent d'elements romans en el procés de monumentalització.

Durant els segles de prosperitat de la Barcino de l'Alt Imperi es van estendre al nord del fòrum tot un seguit d'establiments de manufactures agrícoles i artesanes, com ara uns tallers dedicats a rentar i tenyir roba, una factoria de salaó de peix i una altra dedicada a l'elaboració de vi.